

14. ARCHITECTONISCHE EIGENAARDIGHEDEN.

Onder deze rubriek wordt u wegwijs gemaakt in de architectonische bijzonderheden die onze kerk biedt. In onze Sint Christoforuskerk is de preekstoel dominant aanwezig. Een uiteenzetting van de functie van een preekstoel of kansel in onze kerk.

Een kansel of (s)preek(ge)stoel(te) is een verhoogde plaats in een de kerk van waaraf de voorganger spreekt. Ondanks het woord preekstoel doet hij dat meestal

staande, al hoewel kan er ook een zitplaats ingebouwd zijn. De preekstoel staat symbool voor de berg van waarop Jezus predikte. Volgens de apostelen Mat. 5-7 en Luc. 6: 17-49.

Het woord kansel komt van het Latijnse plurale tantum cancelli waar ook de titel kanselier van stamt en betekent "traliewerk" of "hek". De preekstoel is voortgekomen uit de Oudchristelijke ambo. Een **ambo** is een benaming voor een kleine houten of stenen preekstoel. Men vindt deze in oudchristelijke basilieken. Onder invloed van de vernieuwing van de liturgie sinds het Tweede Vaticaans Concilie in 1963 is de ambo weer in gebruik geraakt. Vaak waren er twee ambo's; één aan het uiteinde van de afsluiting van het koor en één aan het uiteinde het schip van de kerk. Zij waren bestemd voor de lezing van het epistel en het

evangelie. Net als in de vroegchristelijke tijden worden tijdens de Dienst van het Woord de teksten van de Bijbel vanaf de ambo voorgelezen of gezongen en wordt er nu ook gepreekt.

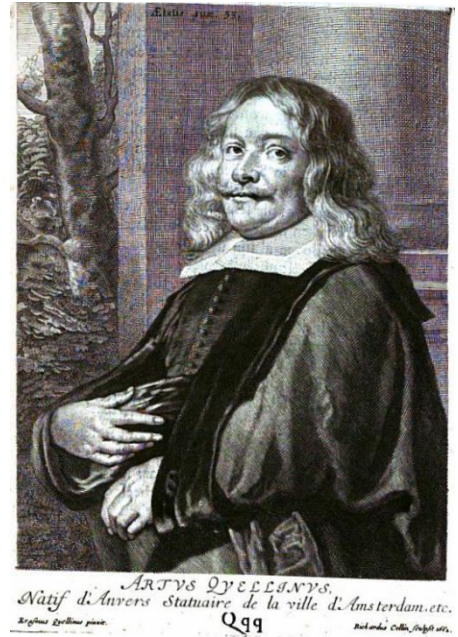
Rijk versierde kansel van de Rooms Keizer Hendrik II uit het jaar 1014 in de kerk in Aken.

Geschiedenis

Oorspronkelijk werd het evangelie voorgelezen vanaf de ambo aan de noordzijde, dat wil zeggen links vanuit de kerk en de epistellezingen vanaf de ambo aan de zuidzijde, dat wil zeggen rechts vanuit de kerk. In de Sint Christoforuskerk staat aan één kant de Ambo lezenaar opgesteld voor de doopvont. Daar worden alle lezingen gelezen en de preek gehouden. De traditionele kansel is een kleine ruimte, vaak met een toegangsdeurtje, waarachter het onderlichaam van de voorganger niet zichtbaar is, soms met een leun- of zit steun. In moderne katholieken en protestantse kerken is de kleine kansel vervangen door een podium waarop ruimte is voor meer activiteiten. Hierop staat dan een lessenaar. Boven de preekstoel bevindt zich vaak een klankbord, dat vanouds gewenst was voor de akoestiek. Deze luifel zorgt ervoor dat de stem van de voorganger weerkaatst en zijn stemgeluid verder de kerk indraagt, voor een ieder verstaanbaar is en een groter bereik heeft. Een preekstoel met klankbord is als centrale object in een kerk geplaatst; vaak aan bovenzijde rijkelijk symbolisch versierd. Vanwege het vaak zware overheellende gewicht zijn ijzeren ophangstangen nodig. Deze stangen zijn niet altijd even fraai maar noodzakelijk. In grotere kerken werd de preekstoel vaak hoog gebouwd en voorzien van gelaboreerde (*dimensionale*) versieringen. De kansel bleef gelukkig ook na de reformatie (1572) bestaan in kerken.

De versieringen die intact bleven moesten te herleiden fragmenten uit de Bijbel zijn. Vooral bij de overgang naar het protestantisme was het houtsnijwerk van de kansel of de preekstoel bepalend. De voorganger werd het liefst omringd door afbeeldingen van profeten, evangelisten, apostelen, kerkvaders en symbolische emblemen.

Foto: *Meester Beeldhouder Artus Quellinus de Oude* 1662

Traditie

De preekstoel in de Sint Christoforuskerk is uit

Europees eikenhout gesneden en vervaardigd in 1738. Ooit heeft deze preekstoel gestaan in een schuilkerk aan de Molenstraat voorheen de Messenslijpersteeg. Dit kerkje met de patroonheilige Christoforus stond waar nu Scapino en Supermarkt Deen zijn gevestigd. Heel interessant is de maker van de preekstoel, de schrijnwerker en beeldhouwer Willem (Guillielmus) Kerrickx de Oude (1652 – 1719). Hij was een bekwaam Vlaamse beeldhouwer. Willem Kerrickx werd in 1674 opgenomen in het Sint-Lucasgilde. Hij maakte vooral creaties van hout en marmer in barok- en rococostijl. In zijn werken gaf hij de voorkeur aan

wijde, slanke en elegante vormen. Kenmerken van Barok zijn de golvende beweging. Rococo is herkenbaar aan de precisie, de verfijning in detaillering van de ronde emblemen op de kuip en bloemenranken aan het traphek.

Opleiding : Met beroemde handen is aan onze preekstoel gewerkt. Willem Kerrickx was begonnen als leerling bij Artus Quellinus en heeft samen met Rombout Verhulst met zijn drieën gewerkt onder leiding van de architecten Jacob van Campen en Pieter Post aan het Paleis op de Dam en Paleis Huis ten Bosch alwaar de voormalige Koningin Beatrix woonde. Zijn zoon Willem junior Ignatius Kerrickx (1682 – 1745) volgden zijn vader op als houtsnijder en beeldhouwer en heeft de preekstoel voor Schagen afgemaakt. De preekstoel heeft zoveel meer waarde doordat bekende en bekwame vaklieden aan onze preekstoel gewerkt hebben. Dit geeft aan: Er staat in de Christoforuskerk niet zomaar een preekstoel.

Symbolieken

Bijzonder te vermelden. Op de zesde Zondag na Pinksteren in 1738 is de preekstoel plechtig in gebruik genomen door pastoor Sibij. *Hij staat vermeld op de Pastoorsborden achter in de kerk.* Deze pastoor was niet bepaald onbemiddeld en heeft vermoedelijk bijgedragen in de kosten, die verder werden gedragen door twee kerkmeesters Cornelis Bregman, rentmeester bij de Heer van Schagen en Adriaan Halfzwaag een zeer bemiddelde herenboer.

Van deze beide heren zijn de monogrammen aangebracht in het klankbord. Het ene met spiegelmonogram CB van Cornelis Bregman, de andere AH van Adriaan Halfzwaag.

Op elke hoek van de preekstoel zijn dierfiguren gesneden een symbool van de vier evangelisten. M.n. Mattheus, Lucas, Marcus, Johannes.

Op de kuip: Willibrords als Nederlands kerkvader met kerk op een boekwerk. Bonifatius met een doorboord kerkboek en in het midden de Goede Herder. Hierin noemt Jezus Christus zichzelf de "Goede Herder", die zijn leven inzet voor zijn schapen. Zijn schapen kennen hem, en hij kent zijn schapen. Johannes 10:11,14. Aan de rand van de luifel een gedrapeerde baldakijn, ook op de luifel Cherubijnen knielend en liggend en in het midden een stralen zon. Op het achterbord de stentafelen van Mozes.

Het traphek is rijk versierd met herkenbare zonnebloemen. De Zonnebloem is het symbool van het licht. Zij draaien mee met de zon. Bloemenranken zijn ook het symbool van het leven. De vergankelijkheid 'Men komt en Men gaat'. Het traphek wordt geflankeerd door Johannes de dooper met staf. In het verleden stond Christoforus onder de preekstoel. Op oude foto's is dat nog te zien. Door de jaren heen is de preekstoel meermalen verplaatst en uiteindelijk is Christoforus zelfstandig komen te staan. Na het Tweede Vaticaans Concilie met Paus Johannes de 23ste 1962-1965 De zogeheten tweede Beeldenstorm, raakte het gebruik van een preekstoel in de Katholieke Kerk grotendeels in onbruik. De preekstoel kreeg hierdoor een sierende functie.

Hans van Kampen
Architectuurhistoricus.